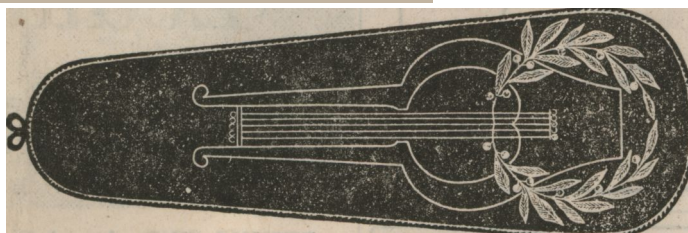

En sträng av hin håle

Spelmannen var förr liksom nu ofta känd som en skojfrisk och färgstark person och det är kanske inte så svårt att förstå att det uppstått många historier om just spelmän. Fastän spelmannen också i det gamla boendesamhället vanligen försörjde sig med ett alldagligt "civilt" yrke - han kunde vara t.ex. torpare, smed eller skomakare - fick han genom sin musik ofta rykte om sig att kunna litet mer än vanliga människor, ett anseende som han väl själv inte hade något emot, då det gav en extra krydda åt hans framträdanden.

De flesta gamla spelmanshistorier är också färgade av övernaturliga inslag och i uppteckningar från tiden kring sekelskiftet berättas ofta om hur spelmannen ansågs stå i förbindelse med andra makter än de vanliga. Från

Damtäcke för violin. Förutom mot damm skyddar dessa täcken även mot fukt och stötar, varjämte de utgör en prydnad för violinfodralet.

Borgå finns t.ex. följande historier bevarad:

Det var en afton dans på ett bondställe. Midt under dansen märkte spelmannen plötsligt, att han fått en kamrat vid sin sida. Han hade en folkfot och en hästfot och spelade på en åttasträngad fiol. Spelmannen brydde sig ej härom, utan fortfor att spela. Den onde spelade ock rätt väl, och dansen blef alt lifligare. Men bäst det var, kommer husbonden inrusande, splitter galen, så att han måste bindas. Där blef då en förfärlig uppståndelse, men spelmannen viste alls icke, hvar "hin håle" tagit vägen.

Hin håle som läromästare

Talrika är också berättelserna om hur fan själv, ibland i gestalt av Näcken, lär någon spela.

I Storbäcken bodde Näcken. Han lärde en fattig torpargosse spela fiol. Gossen, som gick i skomakarlära, hade större lust för fiolen än för lästen, och för detta bannades han ofta av mästaren. En kväll, då han sökte vatten från bäcken, grät han högljutt och klagade: "Vad bär tar att längta och leva, då mig aldrig unnas att spela!" Då hörde han en röst, som sade: "Gråt inte, sök din fiol, och jag skall lära dig spela!" När gossen såg upp, hade han framför sig en gammal gubbe med långt vitt skägg, sittande på en sten mitt i bäcken...

Sången fortsätter med att berättas hur gossen sprang hem efter sin fiol, men hur han fann stranden öde och tom då han kom tillbaka. Då tog han fiolen och började spela, och han spelade så "som han aldrig förr eller senare hört någon spela".

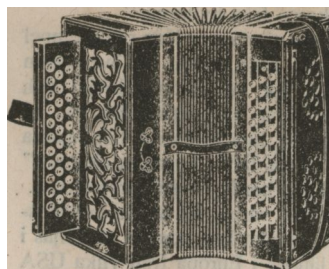
Lika vänligt generös med sitt kunnande var Näcken inte alltid. Han kunde ställa vissa villkor innan han lärde någon spela och inte sällan var det spelmans själ han krävde. I en uppteckning

från Oravais berättas det ungefär så här:

He va en pojke i Jungar i Jeppo som vila lær sej spel bra. Han gick tre torsdagkvällar till Jungar fors en å spela där till mitt i natten. Tredje kvällen så kom en karl som kunde spel så förfaselit bra. Då han kom till fors en så sa han åt pojken "jag ska lær dej spel, om jag får ta själen din då du dör". Pojken lova å strax så kunde han spel just va han vila...

Gumman söm neg och neg...

Näcken kunde också ge spelmansens fiol övernaturliga

"International" konstnärsharmonika. Mycket prydd, stark och välklingande modell, vilken tillvunnit sig många vänner.

egenskaper. Instrumentet skulle på kvällen föras till en fors och lämnas kvar över natten. Följande morgon låg där så två likadana fioler bredvid varandra och det gällde att se noga till att det var rätt fiol man tog därifrån. Tog man Näckens var man evigt förlorad, men tog man sin egen kunde man spela en polska som ingen kunde låta bli att dansa efter.

Det hände sig på 1700-talet, att ett fartyg kom till Krogarhamnen, och sjöfolket kom upp till Södergården och ville dansa och hade spelman med sig. De fingo dansa, men när spelman spelade, måste alla upp och dansa, till och med en gammal gumma, som låg sjuk i en knut, steg

<>ch höll sig fast i sängstol-
<h neg och neg där allt vad
fam kunde .

Prästfruns skräckdans

iet t I DUS verkligt otäcka histo-
rier om par som inte kunnat sluta
dansa fast blodet rann om fötter-
na på dem och om spelmän som
inte kunnat sluta spela förrän
någon skar av strängarna på fio-
len, men den mest kända är
kanske följande:

Vid en danstillställning på Bo-
marsund inträdde en främmande
herre och började dansa med en
prästfru, som var känd för att
dansa väl och gärna. Han sluta-
de ej, och ej ens spelmannen
kunde upphöra att spela, ty även
då man skar av fiolsträngarna,
fortsatte musiken. Då visste man
att dansaren var hin häle. Kyr-
koherden i Hammarland, som
hade en skild förmåga att driva
ut djävulen, efterskickades och
anlände följande morgon, då

Violin Stradivarius, fulländad
imitation av de äkta stradiva-
rierna. Gulröd lackering.

Handledshållare för nybörjare.
Nysilver och filt. Underlättar
inlärandet av en riktig handställ-
ning.

dansen ännu pågick. Han stack
med en nål ett hål i fönsterblyet
och fick genom en kraftig bön
djävulen att försvinna genom hå-
let. Pastorskan hämtade sig och
dansade aldrig mera.

Ofta stöter man också på mer
burleskt komiska berättelser om
spelmän som kommit i onåd hos
präster, domare eller länsmän
och som med sitt fiolspel tvingat
dessa att dansa och på så sätt
klarat sig undan sina straff.

... To bläi kunjin arg o lät kast
onon i fänjilsi. Sidan bläi an
dömd ti livtagas. To sa an: "Lät
mi nu spel äin dans ennu innan ni
tar livi å mi". — Han fick jör e.
Når an börja spel, börja all
ikring onon dans. Men mäir an
spela, mäir dansa dom. Ettarst
tröttna dom o stalp ikull o sovna.
So for an bort o ja me, o
sidan ha ja inga sitt'n.

Andra historier om företags-
samma spelmän förekommer
också. I én saga från Ingå talas
det om en spelman som vann
prinsessans gunst då haft tack
vare sitt fiolspel och sin list
lyckades överleva en natt i sam-
ma rum som en björn. Från Ki-
mito berättas det åter om hur en
pojke väckte djävulens intresse
för fiolspelning och med hjälp
därav kunde jaga hin häle på
flykten. Ja, t. o. m. självaste prä-
sten får i en "sannsagu" från
Nagu lov att ta till fiolen för att få
buktt med den onde.

Illustrationerna med tillhörande
texter är tagna ur Wasa Musik-
handels katalog från 1920-talet.
Folkkultursarkivets samlingar.